

Közgyűteményi kihívások napjainkban

a Fiatal Levéltárosok Egyesületének 10. Tudományos Nyári Táborára

A Fiatal Levéltárosok Egyesülete (FLE) 2018. július 19–21. között immár 10. alkalommal rendezte meg Tudományos Nyári Táborát. A badacsonyi tanácskozás három napján összesen nyolc előadást, egy kerekasztal-beszélgetést, és az egyesület őszi konferenciáját előkészítő panelbeszélgetését hallgathattak meg az érdeklődők.

Az első nap a közgyűteményi szféra egészét vagy egyes intézményeit érintő problémákról és programokról szólt. A konferencia első, *A 2017. és 2018. évi jogszabályváltozások – továbbképzés iratképzők vizsgálatához* című előadásának két fel-szólalója az iratkezeléssel kapcsolatos legfontosabb kihívásokat és feladatokat tekintették át, az iratképzők és a levéltárak részéről. Kántor Balázs, az EMMI munkatársa ismertette a 1121/2017. (III. 17.) kormányhatározat iratkezelésre vonatkozó előírásait, az elektronikus dokumentumok átadása, selejtezése és megsemmisítése kapcsán fel-merülő problémákat. Vezsenyi Péter, Budapest Főváros Levéltárának főosztályvezető-helyettese pedig levéltári oldalról mutatta be, hogy a közigazgatás elektronikus ügy-vitelre való átállása milyen teendőket követel meg.

Vajda Tamás, a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) Levéltárának levéltárvezetője a levéltár alternatív gyakornoki programjának tapasztalatait osztotta meg a résztvevőkkel. Előadásában kiemelte, az SZTE Karrier Irodája által kínált levéltári gyakornoki program kettős előnnyel jár a levéltár számára. Egyfelől megismerteti a programon résztvevő egyetemi diákokkal a levéltár működését, másfelől a rendelkezésre álló gyakornokokkal olyan feladatokat (pl.: levéltári anyagok fotózása, adatbázisépítés stb.) sikerült elvégeztetnie, amire az intézménynek nem lett volna erőforrása.

A Győri Egyházmegyei Levéltárból Vajk Ádám *Utolsókból első. Katolikus levéltárak a rendszerváltás után (TIOP és TÁMOP projektek ismertetése)* című előadásában a Magyar Katolikus Egyház levéltárainak elmúlt évtizedekbeli helyzetét mutatta be. Az egyházi levéltári rendszer kiterjedtségét, a levéltári anyag elhelyezésének körülményeit, feldolgozottságát, illetve a szakképzett munkaerő létszámát és arányát figyelembe véve vázolta fel az egyházi levéltárügy fejlődését a rendszerváltástól az utóbbi évek jelentős fejlesztéséig.

A nap utolsó előadójaként Szabó Attila, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet igazgatóhelyettese *Színházi emlékezet Magyarországon a levéltári dokumentumok tükrében* című előadásában a 2017-ben elindított *Magyar Színházi Emlékezet Megőrzése Projektet* mutatta be. Az utóbbi évtizedek legjelentősebb összehangolt színháztörténeti kutatásának ismertetésekor az előadó arra hívta fel a figyelmet,

hogyan a színháztörténetre vonatkozó különböző források egymáshoz való viszonya milyen kérdéseket vet fel a feldolgozásukkor.

A szakmai munka július 20-án Mákos Judit, az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára munkatársának *Gyakorlatcentrikus foglalkozások a levéltárban – a gyerekek képesség- és kompetenciafejlesztése* című előadásával kezdődött. Az előadó áttekintette, hogy miképp vált 2009-től egyre inkább prioritássá a fiatalabb korosztályok megszólítása a felnőttek mellett. A szolnoki papírgyár történetére és a papírgyártásra vonatkozóan ugyan több kiállítást és foglalkozást is csináltak fiatalok számára, a valódi nyitást a „Nyitott levéltár, velünk élő múlt” TÁMOP-os projekt keretében megtartott levéltári foglalkozások jelentették.

A délelőtti további részében az előadók a közgyűjteményi – elsősorban a múzeumi területi – képzések aktuális problémáit és lehetőségeit járták körbe. A kerekasztal-beszélgetést Török Róbert, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum igazgatóhelyettese nyitotta meg. Kiemelte, hogy a kerekasztal-beszélgetés legfőbb kérdése, hogy az egyetemi oktatás és a múzeumok igényei közötti rést miképp lehet megszüntetni.

Ezt követően Lukács Fanni, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum muzeológusa mutatta be a Pulszky Társaság Ifjúsági Tagozatának, a Pulszky FIATnak a múzeumi szakképzéssel foglalkozó munkacsoportjának munkáját. Tapasztalataik szerint gyakran a muzeológiai képzést adó intézmény oktatói sem igazán tudják, hogy milyen ismeretanyagra volna szüksége egy jó múzeumi szakembernek. A Pulszky FIAT ezért tartja szükségesnek, hogy létrejöjjön a múzeumi vezetők, oktatási intézmények és diákok közötti kommunikáció.

Németh Szandra, a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Gyűjteményi osztályának vezetője a skanzen Múzeumi Oktatási és Módszertani Központját (MOKK) mutatta be. Mint kiemelte, amíg a Magyar Nemzeti Országos Muzeológiai Módszertani és Információs Központ elsődlegesen a múzeumi digitalizációs, statisztikai feladatokat koordinálja, addig a Skanzen MOKK módszertani és szakmai továbbképzéseket tart, kiadványokat jelentet meg a témában. A Skanzen képzéseinek ismertetése mellett rátért több képzési problémára is. Rendkívül heterogén diplomával rendelkező személyek dolgoznak múzeumokban, nehéz meghatározni, milyen készségek szükségesek a múzeumi munkához, illetve az egyes munkakörökhöz (pl.: múzeumpedagógus, muzeológus, kommunikációs munkatárs). A MOKK képzéseinek gyakorlati részét a *Kiállítás-rendezés A-tól Z-ig* kurzus áttekintésével mutatta be az előadó.

Minden előadó részéről kritikaként jelent meg, hogy minisztériumi és felsőbb szinten a jelenlegi képzések (egyetemi muzeológia) fenntartása jelenik meg, amely a szak elsovadását, illetve annak stagnálását hozza magával. Emellett a különböző muzeológiai tanfolyamok is elsősorban EU-s támogatásokból valósulnak meg, így innen is hiányzik a megfelelő állami anyagi támogatás. Szükség lenne a közgyűjteményi szakma, az egyetemek, illetve a fenntartók együttműködésére és a képzés

jövőjét illető kommunikációra. A jelenlegi rendszerben képzett hallgatók ugyanis ma már nem felelnek meg a múzeumok igényeinek, szakképzési feltételeinek.

Turcsányi Eszter a megújuló Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum példáján mutatta be, hogy milyen heterogén tudásra van szüksége jelenleg egy muzeológusnak. Az előadó üdvözölte, hogy a múzeumba egyre több fiatal vesznek fel a tapasztalt kollégák mellé, hiszen ezek a fiatal munkatársak rendelkeznek azzal a másfajta és frissebb tudással, ami szükséges a jelenlegi kihívások megoldására. Már nem elég jó muzeológusnak lenni, meg kell találni a hangot a látogatókkal is. Másfelől a Múzeum speciális anyagából adódóan az egyetemen megszerzett történeti muzeológiai tudás nem elég az összes feladat ellátására, mivel a múzeumi tárgyak felmérése mérnöki ismereteket követel meg, ami további megoldandó problémák forrása.

Az elhangzott előadásra válaszolva Németh Szandra azt emelte ki, hogy hiába vannak különböző, 30–120 órás tanfolyamok, sajnos aligha tudják átadni azt a muzeológiai szemléletet, amit egy több éves egyetemi képzés megad. Manapság hazánkban is számos múzeum végez heterogén többlettevékenységet, többek között azért, hogy a megborult finanszírozási arányt korrigálja. Értelemszerűen ezek a tevékenységek még több kompetencia meglétét igénylik a múzeumi dolgozóktól, ezek többsége pedig különböző szakképzettségű gárdát és folyamatos továbbképzéseket kíván meg. Nem elég tehát az egyetemi alapképzéseket aktualizálni, biztosítani kell a közgyűjteményi dolgozók számára a továbbtanulás és képzéseken való részvétel folyamatos lehetőségét a megújuló kihívások és a versenyképesség fenntartása érdekében.

Haraszi Viktor, Budapest Főváros Levéltárának (BFL) főigazgató-helyettese az elhangzottakhoz hozzászólva hasonló kritikákat fogalmazott meg a levéltáros képzéssel kapcsolatban. Az egyetemi képzés nem minden tekintetben tudja követni a megváltozó igényeket, az MNL módszertani központja részéről pedig a végzett levéltárosok részére indítandó továbbképzési tanfolyamokat hiányolta. Akkreditált képzést nehéz indítani és erre a BFL nem is vállalkozik. Ugyanakkor hatodik éve szerveznek a BFL-ben képzést a határon túli és egyházi levéltárosok részére *Egy a múltunk - őrizzük egyazonképp a jövőnek!* címmel. Ugyancsak felhívta a figyelmet, hogy vannak olyan új, levéltári feladatok – például a levéltárpedagógia –, amikre semmilyen egyetemi képzés nem vonatkozik. A BFL és az ELTE együttműködésével kidolgozásra került az információ- és record management mesterszakos szakirány képzési terve, de a képzés még nem indult be. A kerekasztal résztvevői beszélgetésük konklúziójaként egyetértettek abban, hogy a képzési problémát csak egy olyan átfogó egyeztetési sorozat tudná rendezni, amelybe egyaránt be kell vonni a közgyűjteményeket, a képzést adó oktatási intézményeket, az EMMI-t, illetve magukat a hallgatókat is.

Ezt követően Turcsányi Eszter a Pulszky FIAT projektjét, a múzeumi expo tervét mutatta be. A megrendezendő expo célja, hogy a múzeumi kiállítások megvalósításában közreműködő cégek bemutathassák korábbi projektjeiket, legyen szó installáció kivitelezéséről, élményállomás tervezéséről vagy akár látványtervek készítéséről.

A közgyűjtemények képviselői ezen a vásáron megismerhetik munkájukat, így az új és megújuló kiállítások tervezése során sokkal nagyobb kivitelezői piac ajánlatai közül válogathatnak, ezáltal is növelve a megvalósuló kiállítások színvonalát.

Kora délután Zámbó István, a BFL főosztályvezető-helyettesének vezetésével megkezdődött a BFL és az FLE közös őszi konferenciáját előkészítő műhelymunka. A meghívott előadók a levéltárakban őrzött vizuális és tárgyi források által felvetett kérdéseket járták körbe.

Zámbó István bevezető előadásában a BFL IV. Főosztályán végzett munkájára alapozva mutatta be az őszi konferencia problémafelvetését. 2018 januárjában a főosztály fotófeldolgozási stratégiát készített a fotók feltérképezésére, rendezésére, leírására, megőrzésére és publikálásra vonatkozólag. A levéltár fényképeinek feltársa viszont ráirányította a figyelmet más vizuális és tárgyi forrásokra is, így júniusban létrehozták a Vizuális és Tárgyi Források Munkacsoportot a források feltárására, gyűjtésének szabályozására, állományvédelmi feladataira, leírására és közzétételére. Az előadó több példán keresztül érzékeltette, hogy egy iratanyagban milyen változatos formában jelenhetnek meg vizuális és tárgyi források, s milyen nehéz a meghatározásuk. Emellett felvetette a kontextus virtuális megtartásának lehetőségét és bemutatta a BFL mikrofilmtári raktárát, amely a fotók tárolására optimálisához közelítő körülményekkel és felszereltséggel rendelkezik. Végezetül szólt a levéltárban tárolt és az iratképző szerveknél még kint lévő filmtekercsek feldolgozásának, illetve gyűjtésének problémáiról.

A bevezető előadást követően Gellér Judit, a Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ kurátora osztotta meg tapasztalatait egy archívum, egy digitális gyűjtemény létrehozásával kapcsolatban. Habár a Capa Központ – más közgyűjteményekkel szemben – nem rendelkezik saját gyűjteménnyel, így csak kiállítóterként szolgál, a Pécsi József fotóművészeti ösztöndíj 25. évfordulójára össze tudott állítani egy online archívumot a pályázaton résztvevő alkotóktól. Gellér bemutatta, hogy az archívum összeállításában milyen elméleti és gyakorlati megfontolások játszottak közre, milyen problémák merültek fel a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában való felkutatástól, az alkotók felkeresésén át egészen a digitális technológia által feltett kérdésekig.

A panelbeszélgetés további résztvevői elsősorban saját gyűjteményüket bemutatva reflektáltak a vizuális és tárgyi források kérdéskörére. Hussein Evin a Magyar Nemzeti Filmarchívum munkatársaként *A magyar filmörökség kalandos útja* címmel beszélt a magyar filmgyártás, filmforgatás és –fogyasztás kezdeteiről, illetve, hogy a Filmarchívum 1957-es megszületéséig hogyan alakult a filmörökség megőrzésének ügye. Az előadó elsősorban azt emelte ki, hogy a 20. század első felében szinte semmilyen maradandó értéket nem tulajdonítottak a filmeknek, így a háború, az emberi hanyagság vagy a selejtezések következtében az 1945 előtti magyar filmek jelentős hányada megsemmisült.

Lukács Fanni a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Fotóarchívumának bemutatásakor hasonló problémákra mutatott rá. Habár 1916-tól elkezdődött a fényképek gyűjtése, a két világháború között az elsősorban a fegyver- és kitüntetéscentrikus múzeumi szakembergárda nem tekintette túl értékesnek a fotógyűjteményét, így nem kezelték kitüntetett figyelemmel a gyűjteményt sem. A fotóanyag ezért csak 1960-tól alkot önálló gyűjteményt a Múzeumon belül. Lukács bemutatta a mintegy 109 ezer tételből, 650 ezer fényképből (és mintegy 200 ezer még nem leltározott képből) álló gyűjteményt, annak kutatási lehetőségeit és digitalizációját.

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum vizuális gyűjteményeinek bemutatása kapcsán Török Róbert pozitív tapasztalatokról számolt be. A múzeum mindkét fotógyűjteménye (*Kereskedelmi fotógyűjtemény*, *Vendéglátóipar-történeti fotógyűjtemény*) rendezett állapotú, digitalizálásuk meglehetősen előrehaladott állapotban van. További tervekként ismertette a MaNDA, a MúzeumDigitár és a Hungaricana adta lehetőségeket, illetve azokba a gyűjteményekbe adott betekintést, melyek digitalizálása hasznos lenne.

A műhelymunka keretében elhangzott előadásokat követő beszélgetésben a megszólalók elsősorban egy egységes közgyűjteményi digitalizációs stratégia meglétét hiányolták. A múzeumok esetében ez egy idei jogszabályi háttérnek köszönhetően elkezdett megvalósulni, azonban intézményenként különböző módon.

Az utolsó nap az FLE Műhelyszekciójára került sor Ogoľjuk-Berzsenyi Anett, az Iparművészeti Múzeum adattárosának és Huszár Renáta, az MNL Országos Levéltár segédlevéltárosának előadásával. Ogoľjuk-Berzsenyi Anett az Iparművészeti Múzeum Adattáráról adott áttekintést: bemutatta a múzeum és az Adattár létrejöttének körülményeit, illetve beszélt az Adattár heterogén forrásanyagáról és gyűjteményeiről. Huszár Renáta szakdolgozatának eredményeit felhasználva *Békés megye reformkori követutasításai* címmel tartotta meg előadását. A követutasításokon keresztül mutatta be, hogy a konzervatív politikai kultúrával rendelkező alföldi megye hogyan vált az egyik legradikálisabban liberális reformokat követelő megyévé. A megye politikai életén túl megvizsgálta a politikai döntések mögött álló társadalmi, gazdasági, nemzetiségi és vallási tényezőket is.

A Fiatal Levéltárosok Egyesülete 10. Tudományos Nyári Táborának előadói részletekbe menően áttekintették a közgyűjteményi munka aktuális kérdéseit, kihívásait. Különösen előremutató, hogy túllépve a szűken vett levéltárügyön, a muzeológusok bevonásával kerestek erre közös megoldást.

Fóris Ákos